

Investigation of Changing and Unchanging Migration Phenomenon in Social Studies Textbooks and The Curricula¹

***Ayşegül Pehlivan Yılmaz, Anadolu University, ORCID ID: 0000-0002-0271-4520
Elvan Günel, Anadolu University, ORCID ID: 0000-0002-6864-2072***

Abstract

In this research, it is aimed to examine the changing and unchanging phenomenon of migration in Social Studies textbooks and curricula. In the research, document analysis method, one of the qualitative research methods, was used. The textbooks decided to be taught in secondary schools by the Ministry of National Education, Board of Education and Discipline in 2005, 2015 and 2020 were selected as the document for examination in the research, depending on the 2005 and 2018 curricula. Inductive analysis was used in the study. The obtained data were first analyzed via line by line coding, then the themes and findings were found. In the study, it was found that in the period from 2005 to 2020, the subject of migration was excessively shaped in the textbooks limited within the context of internal migration and external migration, and in 2015 and 2020, different perspectives on migration began to be addressed in the textbooks, but the phenomenon of migration was a subject of a limited change in the textbooks.

Keywords: Social studies, immigration, textbook, curriculum

Inonu University
Journal of the Faculty of
Education
Vol 22, No 2, 2021
pp. 1713-1749
DOI:10.17679/inuefd.903588

Article type:
Research article

Received : 27.03.2021
Accepted : 30.08.2021

Suggested Citation

Pehlivan Yılmaz, A. ve Günel, E. (2021). Investigation of changing and unchanging migration phenomenon in social studies textbooks and the curricula. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 22(2), 1713-1749. DOI: 10.17679/inuefd.903588

¹ Part of this research was presented as an oral presentation at VI. International Symposium on Social Studies Education held in Eskişehir on 4-6 May 2017.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Many people in the world migrate due to political, social, economic, and cultural reasons. Therefore, migration has been one of the important issues that the countries of the world have been dealing with for centuries. Turkey also has been one of the countries experiencing intense migration as a result of worldwide experienced social, political, and economic developments. During the 1940s only migration from village to city occurred in Turkey; however, Turkey were subjected to mass migration due to incidents such as terrorism and the war in neighboring countries after 2010. In particular, starting from March 2011 chaos in Syria, Turkey faced with one of the largest migration movements in their history. During the big chaos, the refugees and asylum seekers fled from neighboring countries who wish to provide a transit route to reach Europe, Turkey has become the first country they reach. This difficult situation has led to major changes in Turkey's demographic structure. It has made it necessary to make changes in many areas such as economy and education. In the time the refugees spent in Turkey, in the provision of social adaptation of refugees, it can be said that education is one of the most important factors. The Social Studies course is one of the most basic courses that contribute to the individual's knowledge of the problems of society and to grow up as an effective citizen who knows and fulfills their responsibilities. In this regard, Social Studies course has a great responsibility for individuals to know and understand the migration both in Turkey and the world, and the change that migration has created in societies over time. Furthermore, the subject of migration at the secondary school level, types of migration and the historical and current effects of migration are among the important topics covered by the Social Studies course. Therefore, it is considered important to understand how immigration is shaped in the Social Studies course.

Purpose

In this research, it is aimed to examine the changing and unchanging phenomenon of migration in Social Studies textbooks and curricula. When the literature is examined, although there are different application-based studies on Social Studies and migration, there is no comparative and in-depth study on how migration is included in textbooks and curriculums. Therefore, the research is expected to contribute to the literature in terms of revealing the process of Turkey's nearly 15 years in terms of Social Studies and migration issues. The necessity for Social Studies teachers to address current events in lessons is emphasized both in the curriculum and in the research. However, today many teachers follow their course subjects from textbooks. Most of the time, the subjects given in textbooks in schools are limited, but only the information written in the textbook is explained. Hence, it is important that the knowledge, skills, and values that are desired to be acquired by the individual are given primarily in the textbooks. Because of the importance of the textbooks, it has been deemed important to investigate how the global, cultural, and mass changes in the changing world order within the framework of migration are reflected in the curriculum and textbooks historically.

Method

This research was designed by employing document analysis method, which is one of the qualitative research methods. Documents of the research were the textbooks prepared in accordance with the 2005 Social Studies curriculum and started to be used as a textbook as of 2005, and the books prepared in accordance with the 2018 Social Studies curriculum and accepted as a textbook by the Ministry of National Education in 2020. The documents have been examined and used to reveal how the phenomenon of immigration in the curriculum and textbooks has been shaped over the 15 years periodically from the beginning till today. Inductive analysis method was used in the study. The obtained data were analyzed by line by

line coding and the themes were obtained from the codes. Based on the themes, the findings were emerged and finally the findings were reported.

Findings

In the study, it was found that in the period from 2005 to 2020, the subject of migration was limited within in the context of internal migration and external migration in the textbooks, and in 2015 and 2020, different perspectives on migration began to be addressed, but the phenomenon of migration was limitedly changed in the textbooks. Especially after experiencing the Arab Spring in 2010, which lead to big changes in Turkey's demographic structure has been mentioned of the mass immigration in 2015 textbook. However, findings of the study showed that there has been an improvement in including different types of migration in textbooks in the period from 2005 to 2020.

Discussion & Conclusion

In this study, in the social studies textbooks prepared based on the 2005 curriculum, four categories of migration, namely internal migration, external migration, voluntary migration, and temporary migration, are included; however, one of the findings of the study implicated that these migration issues are mostly in the form of migration from rural to urban in domestic migration and tribal migration and exchange in foreign migration. Finding also showed that the mass migration that led to major changes in Turkey's demographic structure occurred in 2010 after the Arab Spring has been diminished especially in the textbooks of 2015. Furthermore, six different types of migration, including internal migration, external migration, forced migration, voluntary migration, temporary migration, and permanent migration, are included in the 2020 textbooks. Accordingly, it can be said that there has been an improvement in including different types of migration in textbooks in the period from 2005 to 2020. In the Social Studies textbooks of 2015, it was seen that social issues regarding migration such as social oppression, war, and terrorism, which emerged in the form of blood

feud and traditionally forced child marriages, were discussed in the textbooks. However, these significant social issues remain only as a list, examples of today's migrations caused by war and terrorism are limitedly included in the textbooks. As a matter of fact, it can be said that it is important to include examples for these subjects in the textbooks, considering that teachers teach Social Studies based on the textbooks. Although concepts such as war and terror as issues related to immigration were included in the textbooks in 2015, these concepts remained incomplete and unclear. Findings of the study stated that there has been a limited change in the concepts of the textbooks on the phenomenon of migration in the 10-year period, especially considering Turkey's facing with the issue of excessive immigration after 2010. In addition, these causes and consequences were limitedly supported by current events, but were only included in the textbooks as an item. Despite the events such as war and terrorism that increased in neighboring countries of Turkey in 2011, it is safe to say that in 2015 these issues were specified without an example. However, findings suggested that in the textbooks that examples of the political, social, and psychological consequences of migration were included in teaching materials in 2020.

Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ve Öğretim Programlarında Değişen ve Değişmeyen Göç Olgusunun İncelenmesi²

Ayşegül Pehlivan Yılmaz, Anadolu Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0002-0271-4520

Elvan Günel, Anadolu Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0002-6864-2072

Öz

Bu araştırma ile Sosyal Bilgiler ders kitapları ve öğretim programlarında değişen ve değişmeyen göç olgusunun incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada doküman olarak 2005 ve 2018 öğretim programlarına bağlı olarak 2005, 2015 ve 2020 yıllarında Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu tarafından ortaokullarda okutulması kararlaştırılan ders kitapları seçilmiştir. Araştırmada içerik analizi (tümevarımsal analiz) kullanılmıştır. Elde edilen veriler satır satır kodlama yapılarak kodlara ulaşılmış, kodlardan temalara ve sonrasında bulgulara ulaşılmıştır. Araştırmada, 2005 yılından 2020 yılına kadar geçen süreçte göç konusunun ders kitaplarında genellikle iç göç ve dış göç bağlamında şekillendiği, 2015 ve 2020 yıllarında göçe ilişkin farklı bakış açılarının ders kitaplarında ele alınmaya başladığı, ancak göç olgusunun ders kitaplarında sınırlı bir değişime uğradığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, göç, ders kitabı, öğretim programı

İnönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 22, Sayı 2, 2021
ss. 1713-1749
DOI:10.17679/inuefd.903588

Makale türü:
Araştırma makalesi

Gönderim Tarihi :
27.03.2021
Kabul Tarihi:
30.08.2021

Önerilen Atıf

Pehlivan Yılmaz, A. ve Günel, E. (2021). Sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programlarında değişen ve değişmeyen göç olgusunun incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), XX-XX. DOI: 10.17679/inuefd.903588

² Bu makalenin bir kısmı, 4-6 Mayıs 2017 tarihlerinde Eskişehir’de gerçekleştirilen VI. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu’nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Değişen ve Değişmeyen Göç Olgusunun İncelenmesi

GİRİŞ

Göç, bir yerden başka bir yere taşınma olarak nitelendirilen ve tarih boyunca süreklilik teşkil eden toplumsal bir olgudur (Baritçi, 2017; Koçak ve Terzi, 2012; Ortaylı, 2006).

Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) Göç Terimleri Sözlüğünde de göç, uluslararası bir sınırı geçmek veya eyalet içinde bulunulan yerden başka bir yere hareket etmek olarak tanımlanmıştır.

Dünyada pek çok insan iş, eğitim, sağlık, savaş, terör, iç çatışma, vb. sebeplerle göç etmekte ve göç olgusu, erken dönemlerden beri insanlık tarihinin bir parçası olarak görülmektedir (Bardsley ve Hugo, 2010; Dubey ve Mallah, 2015; Göktuna Yaylacı, 2016). Her ne kadar göç, yüzyıllar boyunca dünya ülkelerinin gündeminde olsa da (Gür, 2017, Tümertekin ve Özgüç, 1997) özellikle, son 30 yıllık süreçte ülkelerin en çok üzerinde durduğu konulardan biri haline gelmiştir (Yılmaz, 2014). Son 30 yılda, küreselleşmenin de etkisiyle dünya pazarlarında rekabetin artması gelişmiş ülkelerin diğer ülkeler üzerindeki ekonomik baskısını ve üstünlüğünü daha da arttırmıştır. Ekonomik anlamda dünya pazarlarında söz söylemeye başlayan gelişmiş ülkelerin uyguladıkları ekonomik politikalar, ülkeler arasındaki eşitsizlikleri arttırmış ve zengin ülkeler daha da zenginleşirken fakir ülkeler daha da fakirleşmeye başlamıştır (Güllüpnar, 2012). Bu durum, bireylerin sosyo-ekonomik yaşamlarını da etkilemiş ve insanlar daha iyi yaşam koşullarına ulaşabilmek için kendi ülkelerinden ayrılarak daha refah yaşayabilecekleri gelişmiş ve gelişmekte olan başka ülkelere göç etmişlerdir (Castles ve Miller, 2008). Ayrıca, gruplar ve ülkeler arası etnik ve siyasal çatışmalar da toplu göçleri beraberinde getirmiştir. Bu nedenle göç, dünya ülkelerinin siyasi politikalarında da dikkate almaları gereken öncelikli bir konu olarak görülmektedir (Yılmaz, 2014). Nitekim, 2000-2015 yılları arasında dünya genelinde göçe ilişkin değişim incelendiğinde de [küresel göçmen sayısı; 2000 yılında 173 milyon, 2005 yılında 191 milyon, 2010 yılında 222 milyon ve 2015 yılında 244 milyon olmuştur (BM-Uluslararası Göç Raporu, 2015)] uluslararası göçmen sayısının önemli ölçüde arttığını ve

küreselleşen dünyada göçün çok önemli bir yere sahip olduğunu söylemek mümkündür (Dündar ve Kenyon, 2020).

Türkiye de geçmişten bu yana gerek ulusal gerekse uluslararası boyutta yoğun göç alan ülkelerden biridir (Sezer ve Şanlı, 2017). 1940'lardan itibaren özellikle Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyükşehirler başta olmak üzere pek çok şehre iş bulma amaçlı göçler yaşanmıştır (İçduygu ve Kirişçi, 2009). 2010 yılından sonra ise Türkiye, komşu ülkelerde yaşanan savaş, terör, vb. olaylar nedeniyle kitlesel göçe maruz kalmıştır (Ereş, 2015; İçduygu, 2012; İçduygu ve Damla, 2012). Özellikle, Mart 2011'den itibaren Suriye'de başlayan karışıklıklar Türkiye'yi, tarihinin en büyük göç hareketlerinden biriyle karşılaştırmıştır (Seydi, 2013).

Göç konusu tartışmalı bir siyasi konu olarak görülmektedir. Bu nedenle, vatandaşların göçün nedenleri, etkileri, yarattığı fırsatlar ve zorlukları açısından bilinçlendirilmesi önemlidir (Dündar ve Kenyon, 2020). Bireylerde oluşan önyargı ve genellemelerin erken yaşta gelişmeye başladığı düşünülürse (Van Ausdale ve Feagin, 2001) bu bilincin de bireye küçük yaşlardan itibaren verilmesi gerektiği söylenebilir. Bu nedenle, dünyada pek çok ülke göçün siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel etkileri konusunda vatandaşlarını bilinçlendirebilmek için tarih, coğrafya, sosyal bilgiler gibi derslerde göç konusuna yer vermektedir. Sosyal Bilgiler dersi, bireyin toplumun sorunları hakkında bilgi sahibi olmasına ve sorumluluklarını bilen ve yerine getiren etkin bir vatandaş olarak yetişmesine katkı sağlayan en temel derslerden biridir (Öztürk, 2015). Bu bakımdan gerek dünyada ve gerekse Türkiye'de yaşanan göçü ve göçün zaman içerisinde toplumlarda yarattığı değişimi bireylerin bilmesi ve anlaması için Sosyal Bilgiler dersine büyük görev düşmektedir. Diğer yandan, ortaokul basamağında göç konusu, göç türleri ve göçün tarihsel ve güncel hayattaki etkileri Sosyal Bilgiler dersinin içerdiği önemli konulardandır (MEB, 2005; MEB, 2018). Bu sebeple, Sosyal Bilgiler dersinde göç konusunun nasıl yer aldığını anlamak önemlidir.

Göç konusunda ülkelerin geliştirdiği politikalar örgün ve yaygın eğitim süreçleri kanalıyla vatandaşlara iletilmektedir ve bu uygulamada hazırlanan eğitim ortamları kadar

kullanılan materyaller de önem taşımaktadır (Dündar ve Kenyon, 2020). Bir ülkenin sahip olmak istediği vatandaş profilini yetiştirmesinde, ders kitapları ve öğretim programlarının etkili birer kaynak olduğu söylenebilir. Çünkü, öğretim programları gelecek nesillerin istenilen becerilere sahip olarak yetiştirilmesini amaçlamaktadır (Sezer ve Şanlı, 2017). Kazandırılmak istenen bilgi ve beceriler öğretim programlarında ele alınmakta ve temel felsefi yaklaşımlar ve öğrenme kuramlarıyla desteklenmiş ders kitaplarında bireye aktarılmak istenen bu bilgilere yer verilmektedir (Aslan, 2010; Çeçen ve Çiftçi, 2007). Bu bağlamda, eğitim sisteminde hedeflenen niteliğe ulaşma konusunda ders kitapları ve öğretim programlarına önemli bir görev düştüğü söylenebilir. Bu anlamda, bu araştırmanın konusu olan göç olgusunun sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarında nasıl ve hangi yönleriyle ele alındığını ortaya koymanın alanyazına önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, günümüzde pek çok öğretmen ders saati içerisinde konuyu anlatırken ders kitaplarını takip etmektedir. Çoğu zaman okullarda ders kitaplarında verilen konuların dışına çıkılmamakta sadece ders kitabında yazılan bilgiler üzerinden konular anlatılmaktadır. Bu nedenle, bireye kazandırılması istenen bilgi, beceri ve değerlerin öncelikle ders kitaplarında verilmesi önemli görülmektedir. Bu bağlamda, göç konusunda dünyada ve Türkiye’de yaşanan değişimlerin öğretim programlarına ve ders kitaplarına nasıl yansıtıldığının araştırılması önemli görülmüştür.

Alanyazın incelendiğinde de Sosyal Bilgiler ve göç ilişkisi bulunan çalışmaların, genellikle sosyal bilgiler öğretmen, öğretmen adayı ve öğrencilerinden göç konusunda görüş alma şeklinde yapıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra Gülüm ve Ulusoy (2008)’un, “Sosyal Bilgiler Dersinde Göç Konusunun İşlenişinde Halk Türkülerinin Kullanılması” başlıklı uygulamalı bir çalışmasına rastlanmıştır. Ayrıca, Rüzgar (2014) ve Akkaya (2012) da yüksek lisans tez çalışmalarında sosyal bilgiler-göç ve drama ilişkisi üzerine araştırmalar yapmışlardır. Bu araştırmaların haricinde Dündar ve Kenyon (2020) Türkiye ve Amerika Birleşik Devletlerinde okutulan ders kitaplarını göç ve göçmen konusu açısından incelemiştir. Alanyazında bulunan bu çalışmalar dışında, Türkiye’de tarihsel süreçte kabul edilmiş öğretim programları ve ders

kitaplarının göç konusuna nasıl yer verdiğine ilişkin karşılaştırmalı ve derinlemesine bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle, araştırmanın, göç konusunda Sosyal Bilgiler ders kitapları ve öğretim programlarının son 15 yıllık durumunu ortaya koyması açısından özgün bir çalışma olduğu ve alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın amacı

Bu araştırma ile Sosyal Bilgiler ders kitapları ve öğretim programlarında değişen ve değişmeyen göç olgusunun incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda araştırmada şu soruya cevap aranacaktır:

Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 2005 ile 2020 yılları arasında kabul edilen Sosyal Bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarında değişen ve değişmeyen göç olgusuna nasıl yer verilmiştir?

YÖNTEM

Araştırmanın modeli

Nitel araştırmalarda veriler, gözlem, görüşme ve dokümanlar aracılığıyla toplanmaktadır (Lune ve Berg, 2017; Merriam, 2013). Bu araştırma da nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ile desenlenmiştir. Doküman incelemesi, yazılı belgelerin derinlemesine ve sistemli bir şekilde incelenmesini gerektiren bir nitel araştırma yöntemidir. Dokümanlar, araştırmayı yapan araştırmacının müdahalesi olmadan daha önceden kaydedilmiş metinleri içeren veri kaynaklarıdır. Afişler, ajandalar, davetiyeler, kılavuzlar, notlar, tutanaklar, günlükler, mektuplar, ders kitapları, vb. kaynaklar doküman incelemesinde veri sağlamaktadır (Labuschagne, 2003). Bu araştırmada da, 2005 ile 2020 yılları arasında kabul edilen Sosyal Bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarında göç olgusu inceleneceğinden, araştırmada doküman incelemesi yöntemine yer verilmiştir.

Veri toplama araçları

Araştırmada, Türkiye'nin göç sürecini inceleyebilmek amacıyla 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na uygun olarak hazırlanan ve 2005 yılı itibariyle ders kitabı olarak okutulmaya başlanan ders kitapları ile 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na uygun olarak hazırlanan ve 2020 Yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ders kitabı olarak okutulması kabul edilen ders kitaplarına veri toplama aracı olarak başvurulmuş ve Sosyal Bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarındaki göç olgusuna ilişkin veriler toplanmıştır.

2005 yılı öğretim programı sosyal bilgiler dersi kapsamında 10 yıl boyunca okutulmuş, daha sonra ise 2017-2018 yılında yeni program askıya çıkarılmıştır. 2018 yılında ise yeni öğretim programına son şekli verilmiş ve okullarda okutulmaya başlanmıştır. Bu nedenle, 2005 yılı ders kitapları seçilirken 2005 yılı öğretim programının ilk okutulduğu yıllar (2006, 2007) ile son dönemdeki yıllardan (2013, 2014, 2015) kitaplar seçilmiştir.

Veri toplama araçları olarak kullanılan ders kitapları;

- Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu'nun 18.07.2005 gün ve 283 sayılı kararı ile 5 yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiş 5. Sınıf ders kitabı,
- Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu'nun 28.06.2006 gün ve 294 sayılı kararı ile 5 yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiş 6. Sınıf ders kitabı,
- Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu'nun 19.04.2007 gün ve 95 sayılı kararı ile 5 yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiş 7. Sınıf ders kitabı,
- Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu'nun 25.05.2015 tarihli ve 34 sayılı kararı ile 5 yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiş 5. sınıf ders kitabı,
- Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu'nun 29.11.2013 tarih ve 175 sayılı kararı ile 5 yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiş 6. Sınıf ders kitabı,
- Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 16.12.2014 tarih ve 106 sayılı kurul kararı ile 5 yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiş 7. Sınıf ders kitabı,

- Millî Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının kararı ile 2020-2021 öğretim yılında ders kitabı olarak kabul edilmiş 5. sınıf ders kitabı
- Millî Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının kararı ile 2020-2021 öğretim yılında ders kitabı olarak kabul edilmiş 6. sınıf ders kitabı
- Millî Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının kararı ile 2020-2021 öğretim yılında ders kitabı olarak kabul edilmiş 7. sınıf ders kitabıdır.

Verilerin analizi

Göç olgusunun ders kitaplarında nasıl yer aldığına ilişkin alanyazında belli bir kategori bulunmadığından araştırmada içerik analizinden (tümevarımsal analiz) yararlanılmıştır. Elde edilen veriler satır satır kodlama yapılarak analiz edilmiş ve kodlardan temalara ulaşılmıştır. Elde edilen temalardan yola çıkarak bulgulara ulaşılmış ve tablolaştırılarak bulgular kısmı raporlanmıştır.

Sınırlılık

Araştırmada, 2005 ve 2018 yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programları; 2005 yılı öğretim programı kapsamında hazırlanan ders kitapları ve 2018 yılı öğretim programı kapsamında hazırlanan 2020 yılı ders kitapları ile sınırlıdır.

İnandırıcılık

Nitel araştırmalarda araştırmacının kendi algısından sıyrılmadığının düşünülmesi nitel araştırmanın eleştirildiği noktalardan birisidir (Merriam, 2013; Patton, 2014). Araştırmacılar, bu dezavantajlı durumu ortadan kaldırmak için bazı inandırıcılık stratejilerini kullanmaktadır.

Bu araştırmada da inandırıcılığı arttırmak için “tranquation” denilen veri çeşitlemesine gidilmiş ve farklı yıllara ilişkin hem öğretim programları hem de ders kitapları incelenmiştir. Araştırmada, 2005 ve 2018 yılına ait iki adet Sosyal Bilgiler öğretim programı incelenmiştir. Ayrıca, 2005 yılı Sosyal Bilgiler öğretim programına dayalı okutulan, farklı yıllara ait altı adet

Sosyal Bilgiler ders kitabı ile 2018 yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programına dayalı okutulan üç adet Sosyal Bilgiler ders kitabı araştırmada incelenmiştir.

BULGULAR

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Göç Olgusuna İlişkin Bulgular

Araştırmada, 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında göç konularına ilişkin kazanımlar incelendiğinde 5. Sınıftan 7. Sınıfa kadar toplam iki öğrenme alanında 3 kazanımın bulunduğu; göç konusuna ilişkin en fazla etkinliğin de 7. sınıfta olduğu görülmüştür. 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda göç konularına ilişkin bulunan kazanımlara ait bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1.

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Göç Olgusuna İlişkin Bulgular

	Öğrenme alanı	Kazanım	Etkinlik	Açıklama
5. sınıf	-	-	-	-
6. Sınıf	Kültür ve Miras	Destan, yazıt ve diğer belgelerden yararlanarak, Orta Asya ilk Türk devletlerinin siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.		Türk destanları, yazıtlar, döneme ait seyahatnameler vb. belgelerden elde edilen bilgiler çerçevesinde Hun, Kök Türk ve Uygur dönemi ele alınacak; Kavimler Göçü ve sonuçlarına da yer verilecektir.
7. Sınıf	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır. Yerleşme ve seyahat özgürlüğünü açıklar.	Yârim İstanbul'u Mesken mi tuttun? Göçmen Olan Kuşlar mı? Doğduğumuz Yerden Doyduğumuz Yere	Ülkemizdeki göçün neden ve sonuçları, tarihten ve günümüzden örneklerle sorgulanacaktır.

Tablo 1'de görüldüğü üzere, 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda 5. Sınıf düzeyinde göç konusuna ilişkin bir kazanım yer almamaktadır. 6. Sınıfta Kültür ve Miras öğrenme alanında

“Destan, yazıt ve diğer belgelerden yararlanarak, Orta Asya ilk Türk devletlerinin siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.” kazanımında dolaylı olarak göç konusuna değinildiğine, kazanımın açıklamasında verilen *“Türk destanları, yazıtlar, döneme ait seyahatnameler vb. belgelerden elde edilen bilgiler çerçevesinde Hun, Kök Türk ve Uygur dönemi ele alınacak; Kavimler Göçü ve sonuçlarına da yer verilecektir.”* bilgisiyle ulaşılmaktadır. 7. Sınıfta İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında *“Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.”* kazanımında doğrudan göç konusuna yer verilmekte ve öğretim programında bu kazanıma ilişkin *“Ülkemizdeki göçün neden ve sonuçları, tarihten ve günümüzden örneklerle sorgulanacaktır.”* açıklaması verilmektedir. Yine 7. Sınıfta *“Yerleşme ve seyahat özgürlüğünü açıklar.”* Kazanımında dolaylı olarak göç konusuna değinilmektedir. Bu kazanımın göç konusuna yer verdiği ise programda gösterilen *“Doğduğumuz Yerden Doyduğumuz Yere”* etkinliğiyle anlaşılmaktadır. Araştırmada, derslerde kullanılabilecek etkinlik bağlamında da göç konularıyla ilgili etkinliklere *“Yârim İstanbul’u Mesken mi tuttun?”*, *“Göçmen Olan Kuşlar mı?”* ve *“Doğduğumuz Yerden Doyduğumuz Yere”* olmak üzere üç etkinlikle sadece 7. Sınıfta yer verildiği görülmektedir.

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı doğrultusunda hazırlanan 2005 ve 2015 yıllarında okutulan ders kitapları incelendiğinde, 5., 6. ve 7. Sınıf düzeyinde farklı ünitelerde göç konusundan bahsedildiği ve 2005 programıyla paralel olarak 2005 yılında okutulan ders kitaplarında 6. ve 7. sınıfta göç konusuna değinildiği görülmektedir. 2015 yılında okutulan ders kitaplarında ise 5. sınıfta da göç konusuna yer verildiği ve 2005 yılına göre göç konusuna değinen ünite sayısında artış olduğu anlaşılmaktadır. 2005 ve 2015 yıllarında okutulan ders kitaplarında göç olgusu Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2.

2005 ve 2015 Yıllarında Okutulan Ders Kitaplarında Göç Olgusuna İlişkin Bulgular

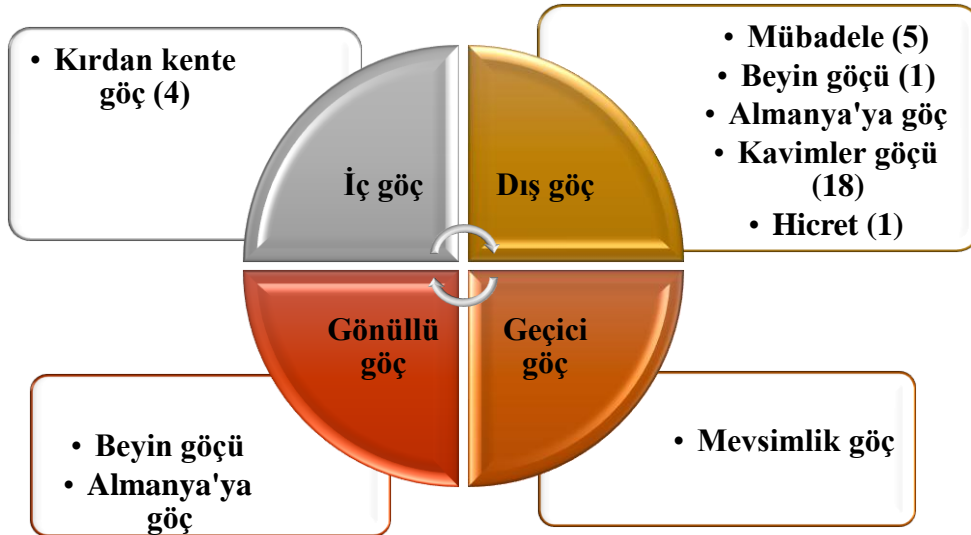
	2005 Yılı Ders Kitapları	2015 Yılı Ders Kitapları
5. sınıf	-	Bölgemizi tanıyalım (İnsanlar, Yerler ve Çevreler)
6. sınıf	Sosyal Bilgiler Öğreniyorum (Birey ve Toplum) Yeryüzünde Yaşam (İnsanlar, Yerler ve Çevreler) İpek Yolunda Türkler (Kültür ve Miras) Ülkemiz ve Dünya (Küresel Bağlantılar)	Sosyal Bilgiler Öğreniyorum (Birey ve Toplum) Yeryüzünde Yaşam (İnsanlar, Yerler ve Çevreler) İpek Yolunda Türkler (Kültür ve Miras)
7. sınıf	Ülkemizde Nüfus (İnsanlar, Yerler ve Çevreler) Türk Tarihinde Yolculuk (Kültür ve Miras)	Ülkemizde Nüfus (İnsanlar, Yerler ve Çevreler) Türk Tarihinde Yolculuk (Kültür ve Miras) Ekonomi ve Sosyal Hayat (Üretim, Dağıtım ve Tüketim) Ülkeler Arası Köprüler (Küresel Bağlantılar)

Tablo 2'den anlaşılacağı gibi, 2005 yılında 5. Sınıfta göç konusuna yer veren bir ünite bulunmamaktadır. 6. Sınıfta, Birey ve Toplum öğrenme alanında Sosyal Bilgiler Öğreniyorum ünitesinde, İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında Yeryüzünde Yaşam ünitesinde, Kültür ve Miras öğrenme alanında İpek Yolunda Türkler ünitesinde ve Küresel Bağlantılar öğrenme alanında Ülkemiz ve Dünya ünitesinde göç olgusuna yer verilmiştir. İpek Yolunda Türkler ünitesinde Kavimler göçü ile doğrudan göç olgusuna değinilirken, diğer ünitelerde göçe dair örnekler verilmiştir. 7. Sınıfta ise İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında Ülkemizde Nüfus ünitesinde ve Kültür ve Miras öğrenme alanında Türk Tarihinde Yolculuk ünitesinde göç konularına değinilmiştir. Ülkemizde Nüfus ünitesinde göçün sebep ve sonuçlarıyla doğrudan göç olgusundan bahsedilirken, Türk Tarihinde Yolculuk ünitesinde yine göç konusuyla ilgili örnekler verilmiştir.

2015 yılında ise 5. Sınıfta göç konusuna İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında Bölgemizi Tanıyalım konusunda yer verilmiştir. Bölgemizi Tanıyalım ünitesinin Yaşanacak Yerler konusunda kazandırılacak kavramlar içerisinde göç kavramı geçmektedir. 6. Sınıfta, Birey ve Toplum öğrenme alanında Sosyal Bilgiler Öğreniyorum ünitesinde, İnsanlar, Yerler ve Çevreler

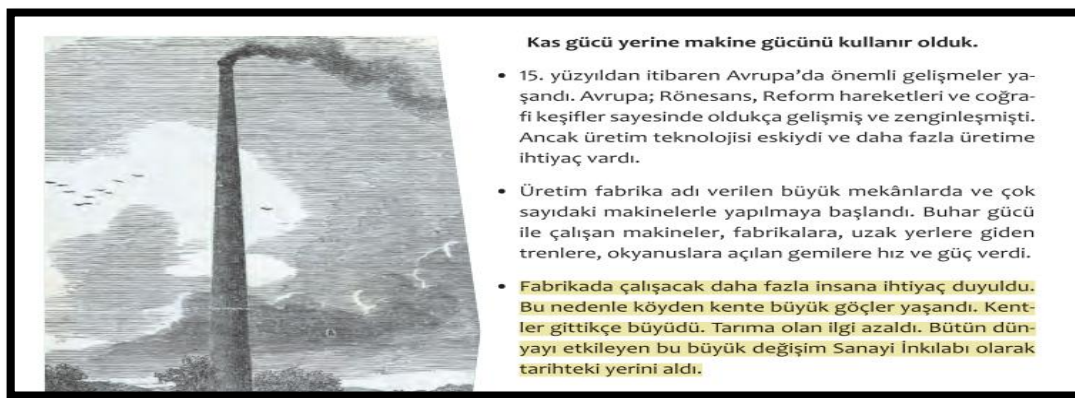
öğrenme alanında Yeryüzünde Yaşam ünitesinde ve Kültür ve Miras öğrenme alanında İpek Yolunda Türkler ünitesinde göç olgusuna yer verilmiştir. İpek Yolunda Türkler ünitesinde Kavimler göçü ile doğrudan göç olgusuna değinilirken, diğer ünitelerde göçe dair örnekler verilmiştir. Sosyal Bilgiler Öğreniyorum ünitesinde Atatürk'ün eğitim almaları için Afet İnan, Burhan Toprak gibi ünlü sosyal bilimcileri Avrupa'ya göndermesiyle eğitim amaçlı göçler, Yeryüzünde Yaşam ünitesinde ise Geçmişten Günümüze Yerleşme konusunda ilk yerleşmelerde iklim değışikliğinin etkisiyle yapılan göçler örnek gösterilmiştir. 7. Sınıfta ise İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında Ülkemizde Nüfus ünitesinde, Kültür ve Miras öğrenme alanında Türk Tarihinde Yolculuk ünitesinde, Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında Ekonomi ve Sosyal Hayat ünitesinde ve Küresel Bağlantılar öğrenme alanında Ülkeler Arası Köprüler ünitesinde göç olgusuna yer verilmiştir. Ülkemizde Nüfus ünitesinde göçün sebep ve sonuçlarından, Türk Tarihinde Yolculuk ünitesinde Türklerin Yeni Yurdu Anadolu konusunda Orta Asya'dan Anadolu'ya göçünden ve Ekonomi ve Sosyal Hayat ünitesinde sanayi devrimiyle birlikte köyden kente yapılan göçlerden bahsedilmiştir. Bu ünitelerde doğrudan göç olgusunun türlerine yer verilirken Ülkeler Arası Köprüler ünitesinde ise küresel ısınmanın bir sonucu olarak göçlerin yaşanacağından bahsedilmiştir.

Araştırmada ulaşılan bir başka bulgu ise, 2005 yılı öğretim programıyla hazırlanan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında iç göç, dış göç, gönüllü göç ve geçici göç olmak üzere dört kategoride bahsedildiği; ancak bu göç konularının çoğunlukla iç göçte kırdan kente göç, dış göçte ise kavimler göçü ve mübadele şeklinde olduğu belirlenmiştir. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan göç türlerine ilişkin bilgiler Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. 2005 ve 2015 yıllarında okutulan ders kitaplarında yer alan göç konuları

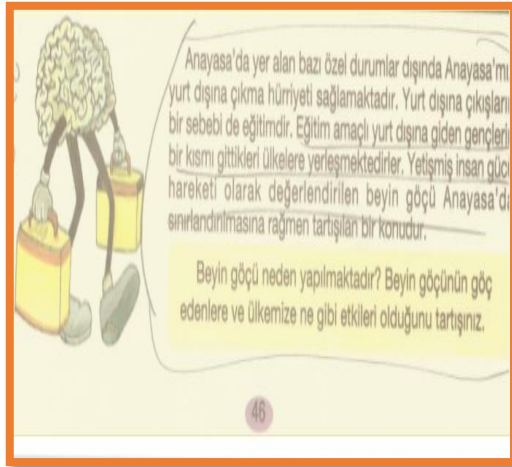
Şekil 1’de görüldüğü üzere, 2005 yılı öğretim programıyla hazırlanan ders kitaplarında iç göçte kırdan kente göçten ve geçici göç kategorisinde de alınabilecek mevsimlik göçten bahsedilmiştir. Dış göçte ise mücadele, kavimler göçü, hicret ve gönüllü göç kategorisinde de alınabilecek beyin göçü ve Almanya’ya göçten de bahsedilmiştir. Ders kitaplarında iç göç konusunda en çok kırdan kente göçten bahsedilmiş bir konuda da mevsimlik göçe değinilmiştir. 2015 yılında ders kitaplarında yer verilen kırsal alandan kente göç örneği Görsel 1’ de verilmiştir.

Görsel 1. 2015 yılı kırsal alandan kente göç konusu (Ekonomi ve Sosyal Hayat Ünitesi)

Ders kitaplarında dış göç türüyle ilgili olarak en çok Kavimler Göçü konusuna (18) değinildiği, daha sonra en çok Bulgaristan ile yapılan mübadeleden (5) bahsedildiği ve birer

konuda da beyin göçüne ve hicrete yer verildiği belirlenmiştir. 2005 ve 2015 yıllarına ait dış göçle ilgili verilen örnekler Görsel 2, Görsel 3 ve Görsel 4'te verilmiştir.

Görsel 2. Beyin göçü (2005 Ders Kitabı)

Görsel 3. Mübadele (2005 Ders Kitabı)

! Muhacir ne demektir? Araştırınız. Yakın çevrenizde bu şekilde adlandırılan kişiler varsa onlarla göç hakkında sohbet ediniz.

Ülkemizde 1960'lı yıllarda başlayan ve uzun yıllar devam eden göçlerden birisi de o yıllarda Türklere iş imkânı sunan Almanya'ya olmuştur. Bir yanda gurbetten haber bekleyenler bir yanda ağır işlerde çalışıp vatan hasreti çekenler toplum üzerinde derin izler bırakmıştır. Yandaki şiir bu izleri çok iyi şekilde özetlemiştir. Bunun yanı sıra Almanya'ya gidenler birikimlerini ülkelerinde yatırım yaparak değerlendirmişler böylece ülke ekonomisine katkı sağlamışlardır.

Günümüzde yaşanan kimi göçler ise haberlere konu olmuştur. İşte o göçlerden biri:

GÖÇ

Sirkeci'den tren gider,
Ona giden verem gider.
Bir kampana çalar, analar ağlar.
Oğuuul, oğul!
Çocuklar öksüz, gelinler dul.
Sirkeci'den tren gider,
Evim barkım viran gider.
Sirkeci'den tren gider,
Varım yoğum, törem gider.
Sirkeci'den tren gider,
Bir yaldızlı Kur'an gider.
Burada ezan var, orada çan,
Her sabah çınlar tepemizde,
Uyaan, uyaan, uyan!

Ali Akbaş, Eylülle Beste, s. 82-84
(Düzenlenmiştir.)

Görsel 4. Almanya'ya yapılan işçi göçü (2015 Ders kitabı)

2005 ve 2015 yıllarında okutulan ders kitaplarında verilen konular göçün sebepleri ve sonuçları bağlamında incelendiğinde, sebeplerinin daha çok iş gücü ihtiyacı, eğitim, kıtlık, kuraklık vb. olarak anlatıldığı; sonuçlarının ve etkilerinin ise çarpık kentleşme ve işsizlik olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Ders kitaplarında yer alan göçün sebep ve sonuçlarına ilişkin Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 3.

2005 ve 2015 Yılları Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Göçün Sebepleri ve Sonuçları

2005 Yılı Ders Kitapları		2015 Yılı Ders Kitapları	
Sebepler	Sonuçlar	Sebepler	Sonuçlar/Etkileri
İş değişikliği	Çarpık kentleşme	Terör	Çarpık kentleşme
İklim değişikliği	İşsizlik	Doğal afet	İşsizlik
Kıtlık / kuraklık	Kavimler göçünün sonuçları	Savaş	Kavimler göçünün sonuçları
Kırsal alanda insan gücüne ihtiyacın azalması		Toplumsal baskı (Kan davası, berdel vb.)	Psikolojik boyutları
Siyasi nedenler (Mübadele, Kavimler göçü)		Siyasi nedenler (Mübadele, Kavimler göçü)	
Eğitim		Sağlık	
		Eğitim	

Tablo 3'te görüldüğü gibi, 2005 yılı Sosyal Bilgiler ders kitaplarında göçün sebepleri daha çok iş değişikliği, eğitim, kıtlık, kuraklık, iklim değişikliği, kırsal alanda iş gücüne duyulan ihtiyacın azalması ve siyasi nedenler olarak anlatılmıştır. Bu sebepler genellikle, anlatılan tarih konularının içerisinde geçen mübadele ve Kavimler Göçü gibi olaylarını ve Türklerin göçebe hayatta yeni yurt aramalarını kapsamaktadır. 2015 yılı Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise bu sebeplerin yanı sıra kan davası, berdel vb. şekillerde ortaya çıkan toplumsal baskı, savaş, terör gibi günümüz olaylarını da içeren sebepler ders kitaplarına yansımıştır. Bu yılda okutulan 7. Sınıf ders kitabında göçün sebeplerinin verilişi Görsel 5'te gösterilmiştir.

GÖÇÜN SEBEPLERİ	Ekonomi	Kırsalda tarım alanlarının miras yoluyla bölünmesi, tarımda makineleşme vb. gibi sebeplerle yaşanan ekonomik sıkıntılar büyük şehirlere göçü zorunlu kılmıştır. Bu göçler büyük kentlerin hızlı ve plansız büyümesi, gecekonduleşmanın artması, işsizlik gibi önemli sorunlara neden olmuştur.
	Mücadele	Göçlerin en dramatik olanlarındandır. Ülkeler arası anlaşmalar gereği karşılıklı olarak yapılan göçlerdir.
	Sağlık	Buldukları yerde gerekli sağlık hizmetini alamayanlar bu hizmeti alabilecekleri yerlere göçerler.
	Doğal afet	Özellikle deprem nedeniyle buldukları yerde yaşamak istemeyenler başka yerlere göçerler.
	Eğitim	Bazen daha kaliteli eğitim almak ya da üniversitede okumak için başka şehirlerde yaşamak zorunlu hâle gelebilmektedir. Eğitilmiş insanların başka ülkelerde iş aramaları ya da eğitimlerini yurt dışında devam ettirmeleri ise beyin göçü olarak adlandırılır. Bu tür göçler ülke için önemli bir kayıptır.
	Terör	Terör nedeniyle buldukları yerde yaşama imkânı kalmayan kişiler daha güvenli yerlere göç etmek zorunda kalırlar.
	Savaş	Buldukları yerde can güvenliği kalmayan savaş mağdurları çoğu zaman topluca başka ülkelere sığınmak zorunda kalmışlardır. Bunlara mülteci adı verilir. Mülteciler beraberlerinde bir çok sorun da (beslenme, barınma, eğitim, sağlık vb.) getirirler.
	Toplumsal baskı	Kan davası, namus davası, berdel vb. gibi toplumsal baskı oluşturan gelenek ve durumlar sonucu yaşadıkları yerde yaşama imkânı kalmayanların yapmış oldukları göçler bu tür göçlerdir.

Görsel 5. 2015 yılı 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında göçün sebepleri

2005 yılı Sosyal Bilgiler ders kitaplarında göçün sonuçları ise genellikle işsizlik ve barınma anlamında anlatılmış ve gelen göçlerin şehirlerde çarpık kentleşmeye neden olduğu ifade edilmiştir. Bunun dışında yine sebeplerle paralel olarak sonuçlarda da Kavimler göçünün sonuçlarına yer verilmiştir. 2015 yılı Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise göçün sonuçlarında 2005 yılından farklı olarak psikolojik boyutlarına değinildiği söylenebilir. 7. sınıf ders kitabında «Tarih boyunca yaşanan bazı göçler insanların hafızasında derin izler bırakmıştır» şeklinde bir cümleyle psikolojik açıdan da insanları etkilediğine vurgu yapıldığı söylenebilir.

2005-2015 yılları Sosyal Bilgiler ders kitaplarında göç olgusu incelendiğinde, göçün iç ve dış göç olarak mücadele, Almanya'ya göç ve kırdan kente yapılan göç çerçevesinde şekillendiği görülmektedir.

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Göç Olgusuna İlişkin Bulgular

Araştırmada, 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda göç konularına ilişkin kazanımlar incelendiğinde 5. Sınıftan 7. Sınıfa kadar toplam iki öğrenme alanında 2 kazanımın bulunduğu; 5. ve 6. Sınıfta kazanımın bulunmadığı ve bu kazanımların da 7. sınıfta olduğu

görülmüştür. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda göç konularına ilişkin bulunan kazanımlara ait bilgiler Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4.

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Göç Olgusuna İlişkin Bulgular

	Öğrenme alanı	Kazanım	Açıklama
5. sınıf	-	-	-
6. Sınıf	-	-	-
7. Sınıf	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.	
	Küresel Bağlantılar	Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.	Küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, terör ve göç konuları ele alınacaktır.

Tablo 4'te görüldüğü üzere, 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda 5. ve 6. Sınıf düzeyinde göç konusuna ilişkin bir kazanım yer almamaktadır. 7. Sınıfta göç konusuyla doğrudan ilişkili iki kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımlar, İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında bulunan *“Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.”* ve Küresel Bağlantılar öğrenme alanında bulunan *“Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.”* kazanımlarıdır. Küresel bağlantılar öğrenme alanında verilen kazanımda *“Küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, terör ve göç konuları ele alınacaktır.”* açıklaması yapılmıştır.

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı doğrultusunda hazırlanan 2020 yılı ders kitapları incelendiğinde, 5., 6. ve 7. Sınıf düzeyinde farklı ünitelerde göç konusundan bahsedildiği ve 2018 programında sadece 7. Sınıfta doğrudan göç konusuna ilişkin kazanımlar bulunsa da ders kitaplarında her sınıf seviyesinde göç konusuna değinildiği görülmektedir. 2020 yılında okutulan ders kitaplarında göç olgusu Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5.

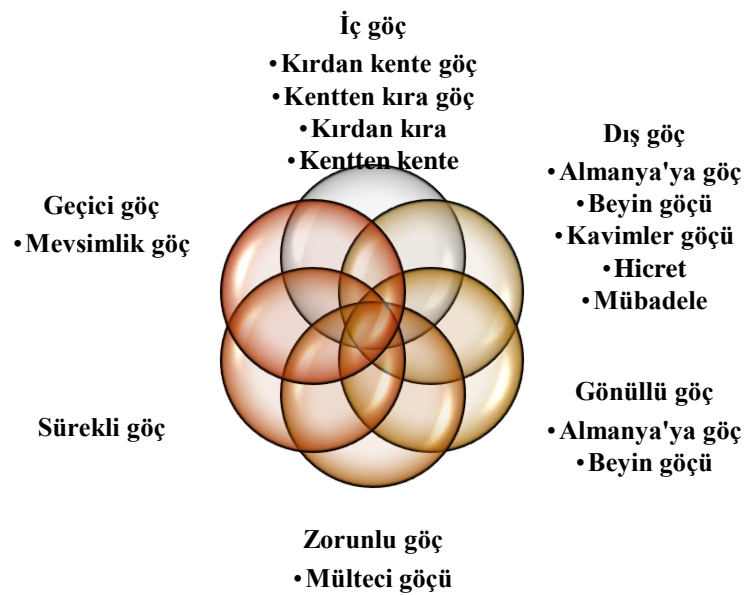
2020 Yılında Okutulan Ders Kitaplarında Göç Olgusuna İlişkin Bulgular

	2020 Yılı Ders Kitapları
5. sınıf	Toplum İçinde Ben (Birey ve Toplum) Ülkem, Kültürüm ve Tarihim (Kültür ve Miras) Yaşadığımız Yer (İnsanlar, Yerler ve Çevreler) Üretimden Tüketime (Üretim, Dağıtım ve Tüketim)
6. sınıf	Tarihe Yolculuk (Kültür ve Miras) Yeryüzünde Yaşam (İnsanlar, Yerler ve Çevreler)
7. sınıf	Kültür ve Miras İnsanlar, Yerler ve Çevreler Üretim, Dağıtım ve Tüketim Küresel Bağlantılar

Tablo 5'te görüldüğü üzere, 2020 yılında 5., 6. ve 7. sınıfta farklı ünitelerde göç konusuna yer verilmiştir. 5. Sınıfta Birey ve Toplum öğrenme alanında Toplum İçinde Ben ünitesinde, Kültür ve Miras öğrenme alanında Ülkem, Kültürüm ve Tarihim ünitesinde, İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında Yaşadığımız Yer ünitesinde ve Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında Üretimden Tüketime ünitesinde göç konularına yer verilmiştir. Toplum İçinde Ben ünitesinin Çocuk Hakları Her Yerde konusunda bazen çocukların aileleriyle birlikte göç etmek zorunda kalabileceklerine değinilmiştir. Ülkem, Kültürüm ve Tarihim ünitesinde ise Anadolu Medeniyetleri konusu anlatılırken Anadolu'nun tarihte çok fazla göç aldığından bahsedilmiştir. Yaşadığımız Yer ünitesinin Nerede yaşanır konusunda bir şehrin nüfusunun az ya da fazla olmasına etki eden etmenler anlatılırken göçe değinilmiştir. Üretimden Tüketime ünitesinde ise Çevremdeki Meslekler konusunda göçten bahsedilmiş ve sanayi, ulaşım gibi faktörlerin şehirlerin göç alıp vermesindeki etkisi anlatılmıştır. 5. Sınıfta ders kitaplarında göç konusu ile ilgili yer alan bilgilere bakıldığında, öğretim programıyla paralel olarak doğrudan göç olgusuna yer verilmediği, ancak çeşitli konularla göçün bağdaştırıldığı söylenebilir. 6. Sınıfta, Kültür ve Miras öğrenme alanında Tarihe Yolculuk ünitesinde ve İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında Yeryüzünde Yaşam ünitesinde olmak üzere iki üniteye göç konularından bahsedildiği belirlenmiştir. Tarihe Yolculuk ünitesinde Türklerin Anayurdu Orta Asya konusunda Türklerin

konargöçer hayat tarzına, kavimler göçüne ve hicrete yönelik bilgilere yer verilmiştir. Yeryüzünde Yaşam ünitesinde ise Ülkemizin Beşerî Coğrafyası konusunda şehirler arası nüfus farklılıkları anlatılırken göç konusuna değinilmiştir. 2020 yılı 7. Sınıf ders kitaplarında ünite isimleri programdaki öğrenme alanlarıyla aynı adı taşımaktadır. Bu nedenle, tabloda sadece öğrenme alanları verilmiştir. 7. Sınıfta ise Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Üretim, Dağıtım ve Tüketim ve Küresel Bağlantılar ünitesinde/öğrenme alanında göç konularından bahsedilmiştir. Bu ünitelerden İnsanlar, Yerler ve Çevreler ve Küresel Bağlantılar ünitelerinde doğrudan göç konularına yer verilmiş ve öğretim programıyla paralel olarak İnsanlar, Yerler ve Çevreler ünitesinde göçün neden ve sonuçlarına, Küresel Bağlantılar ünitesinde ise bir küresel sorun olarak göç konusuna yer verilmiştir. Bu üniteler dışında Kültür ve Miras ünitesinde Osmanlı Devleti döneminde Türkmenlerin konargöçer hayatına ve sanayi inkılabıyla birlikte kırdan kente başlayan kırdan kente göçe değinilmiştir. Üretim, Dağıtım ve Tüketim ünitesinde ise yine kırdan kente göçten bahsedilmiştir.

Araştırmada 2020 yılı ders kitapları ile ilgili elde edilen bulgulardan biri de alanyazında bulunan pek çok göç türüne ders kitaplarında yer verilmiş olmasıdır. 2020 yılı ders kitaplarında yer verilen göç türleri Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2. 2020 Yılı Ders Kitaplarında Göç Türleri

Şekil 2’ de görüldüğü üzere, 2020 yılı ders kitaplarında iç göç, dış göç, zorunlu göç, gönüllü göç, geçici göç ve sürekli göç olmak üzere altı farklı göç türüne yer verilmiştir. Bu göç türleri de kendi içerisinde sınıflanmıştır. Yapılan sınıflama kitaplarda göç türlerine ait verilen örneklerle ortaya çıkarılmıştır. İç göçte kırdan kente, kentten kıra, kırdan kıra ve kentten kente yapılan göçlerden bahsedilmiştir. Bunun dışında geçici göç kapsamında alınan mevsimlik göçte aynı zamanda iç göç türünde değerlendirilebilir. Ancak kitaplarda mevsimlik göç geçici göç kapsamında değerlendirildiğinden bu göç türünün başlığı altında verilmiştir. İç göç kategorisinde verilen kentten kıra göç ile ilgili 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında verilen örnek Görsel 6’da gösterilmiştir.

Kindıra köyü Kartalkaya Kayak Merkezi'ne varmadan önceki son köydür. Türkiye'nin en gözde kayak merkezlerinden birisi olan Kartalkaya Kayak Merkezi Bolu ilinin güneydoğusunda Koroğlu Dağları üzerinde yer almaktadır. Kayak merkezinde aralık ayı başından mart ayı sonlarına kadar kayak yapılabilir. Kindıra köyünün kaderi Kartalkaya Kayak Merkezi'nin açılmasıyla değişmiştir. Kayak merkezine giden yolun köyden geçmesi halkın geçim kaynaklarını ve yaşayışını değiştirmiştir. Nasıl mı? Gelin birlikte bakalım.

Görsel 6. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kentten Kıra Göç

Görsel 6 ile ilgili ders kitabında Kartalkaya Kayak Merkezine en yakın köy olan Kindıra Köyünden bahsedilmiş ve bu köy üzerinden geçen yolla ilgili olarak *“Ülkemizde genellikle köylerden kente doğru göçler yaşanırken bu köyde tersi bir durum var. Bu yol sayesinde köyü ve doğal güzelliklerini tanıyan insanlar buraya göç etmeye başlamışlar.”* ifadeleri kullanılmıştır.

2020 yılı ders kitaplarında dış göç ise mübadele, hicret ve kavimler göçü başlıklarıyla şekillenmiştir. Yine gönüllü göç kapsamına alınan Almanya’ya göç ve beyin göçü de dış göç kapsamında değerlendirilebilir. Bu türler haricinde 7. Sınıf ders kitabında sürekli göç ve mülteci

göçünün örnek gösterildiği zorunlu göçler de ders kitaplarında yer almıştır. Zorunlu göç kategorisinde mülteci göçüne verilen örnek Görsel 7’de gösterilmiştir.

Ben Suriyeli Mübarek, ülkemizdeki iç savaş yüzünden Türkiye’ye göç etmek zorunda kaldık.

Görsel 7. 2020 Yılı 7. Sınıf Ders Kitabında Zorunlu Göç

2020 yılında okutulan ders kitaplarında verilen konular göçün sebepleri ve sonuçları bağlamında incelendiğinde, sebeplerinin daha çok iş gücü ihtiyacı, eğitim, kıtlık, kuraklık, dış baskılar, bağımsız yaşama arzusu, eğitim, güvenlik, vb. olarak anlatıldığı; sonuçlarının ve etkilerinin ise çarpık kentleşme, işsizlik, çevre kirliliği, vb. olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Ders kitaplarında yer alan göçün sebep ve sonuçlarına ilişkin Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6.

2020 Yılı Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Göçün Sebep ve Sonuçları

2020 Yılı Ders Kitapları	
Sebepler	Sonuçlar/Etkileri
İklim Şartları/Tarım İşçiliği	Çarpık kentleşme/Gecekondulaşma
Doğal Afet	Çevre kirliliği
Savaş/İç Savaş/Terör	Trafik sorunları
Bağımsız Yaşama Arzusu/Dinlenme İhtiyacı	İşsizlik
Şehirlerin Çekiciliği/İticiliği	Üretimde düşüş
Sağlık	Toplumsal çevrede değişme
Eğitim	Kavimler göçünün sonuçları
Güvenlik	
İş Bulma İsteği	
Kuraklık/ Otlak Bulma	
Siyasi Nedenler (Mübadele, Kavimler göçü)	

Tablo 6’da görüldüğü üzere, 2020 yılı Sosyal Bilgiler ders kitaplarında göçün sebepleri iklim şartları, tarım işçisi olarak çalışma, doğal afet, savaş, terör, bağımsız yaşama arzusu, dinlenme ihtiyacı, şehirlerin çekiciliği/iticiliği, sağlık, eğitim, güvenlik, iş bulma isteği, kuraklık ve siyasi

nedenler olarak anlatılmıştır. 2020 yılında okutulan 7. Sınıf ders kitabında göçün sebeplerinin verilışı Görsel 8’de gösterilmiştir.

Oluşum Nedenlere Göre	Gönüllü Göç	İnsanların buldukları yeri kendi iradeleri ile terk etmeleridir.	Eğitim, iş, sağlık olanakları ...
	Zorunlu Göç	İnsanların buldukları yeri kendi iradeleri dışında terk etmeleridir. Mülteci göçleri buna örnektir.	Savaş, terör, doğal afet, mülteci ...
Süresine Göre	Sürekli Göç	İnsanların çeşitli nedenlerle buldukları yeri sürekli terk etmeleridir.	Eğitim, iş, sağlık olanakları ...
	Geçici Göç	İnsanların tarım, hayvancılık ve turizm gibi faaliyetler nedeniyle yer değiştirmeleridir. Bu göç türü mevsimlik göç olarak adlandırılır.	Dinlenme ihtiyacı, otlak bulma, tarım işçiliği ...
Mesafesine Göre	İç Göç	Ülke sınırları içerisinde gerçekleşen göçlerdir.	Eğitim, iş, sağlık olanakları ...
	Dış Göç	Ülke sınırları dışına doğru gerçekleşen göçlerdir.	Eğitim, iş, sağlık olanakları, ...
Yapıldığı Yerin Özelliğine Göre	Kırdan Kente	Ülke sınırları içerisinde, kırdan kente, kentten kıra, kırdan kıra ve kentten kente doğru yapılan göçlerdir.	Şehirlerin çekiciliği, eğitim, iş, sağlık olanakları, şehirlerin iticiliği ...
	Kentten Kıra		
	Kırdan Kıra		
	Kentten Kente		

Görsel 8. 2020 yılı 7. Sınıf ders kitabında göçün sebepleri

2020 yılı Sosyal Bilgiler ders kitaplarında göçün sonuçları ise işsizlik, kısal alanda genellikle yaşlı kesimin kalmasından kaynaklanan üretimde düşüş, trafik sorunları, çevre kirliliği, çarpık kentleşme ve gecekondulaşma, kırdan kente göç sonucu toplumsal çevrede değişme şeklinde ifade edilmiştir. Bunun dışında yine sebeplerle paralel olarak sonuçlarda da Kavimler göçünün sonuçlarına yer verilmiştir.

2005 Yılından 2020 Yılına Kadar Geçen Süreçte Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Göç Olgusuna İlişkin Bulgular

2005 yılı öğretim programından 2018 yılı öğretim programına kadar geçen süreçte öğretim programında göç olgusu incelendiğinde, kazanım sayısında bir azalmanın olduğu, 2018 yılında daha az kazanıma yer verildiği görülmüştür. 2005 ve 2018 yıllarında kabul edilen Sosyal Bilgiler öğretim programlarında yer alan göç kazanımlarının sayısı Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7.

2005-2018 Yılları Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Göç Kazanımlarının Sayısı

	2005 Yılı	2018 Yılı
5. sınıf	-	-
6. sınıf	1	-
7. sınıf	2	2
TOPLAM	3	2

Tablo 7’de görüldüğü üzere, 2005 ve 2018 yıllarında kabul edilen öğretim programlarında 5. Sınıf seviyesinde göç konusu ile ilgili doğrudan ya da dolaylı bir kazanıma yer verilmemiştir. 6. Sınıf seviyesine bakıldığında, 2005 yılında bir adet kazanıma yer verildiği, ancak 2018 yılında bu kazanımın devam ettirilmediği görülmektedir. 7. Sınıf seviyesinde ise hem 2005 yılında hem de 2018 yılında göç ile ilgili iki adet kazanıma yer verildiği görülmektedir. Toplam kazanım sayısına bakıldığında, 2005 yılında tüm sınıf seviyelerinde üç adet kazanıma yer verildiği, 2018 yılı öğretim programında ise iki adet kazanıma yer verildiği görülmektedir.

Araştırmada, 2005 ve 2018 yıllarında kabul edilen öğretim programlarına dayalı olarak hazırlanan ders kitaplarında da göç olgusunun farklı şekilde dağılım gösterdiği bulunmuştur. 2005, 2015 ve 2020 yıllarına ait ders kitaplarında göç konusunun nasıl yer aldığı Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8.

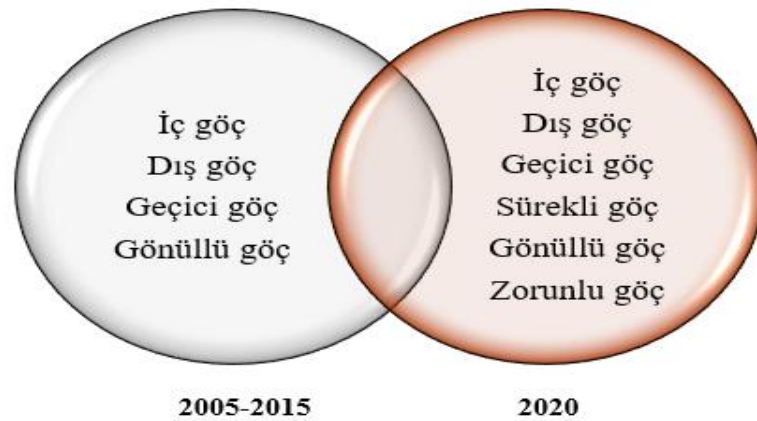
2005, 2015 ve 2020 Yıllarına Ait Ders Kitaplarında Göç Konusuna İlişkin Bulgular

	2005 Yılı	2015 Yılı	2020 Yılı
5. sınıf	-	1	4
6. sınıf	4	3	2
7. sınıf	2	4	4
TOPLAM	6	8	10

Tablo 8 incelendiğinde, 5. Sınıf seviyesinde 2005 yılında hiçbir konuda göç olgusuna yer verilmezken, 2015 yılında bir konuda göç konusundan bahsedildiği ve 2020 yılında bu sayının dörde yükseldiği görülmektedir. 6. Sınıf seviyesinde 2005 yılında dört konuda göç konusuna

değerlendirirken 2015 yılında üç konuda göçe yer verildiği, 2020 yılında ise bu sayının iki konuya düştüğü görülmektedir. 7. Sınıf seviyesinde ise 2005 yılında iki konuda göç konusundan bahsedildiği, bu sayının 2015 yılında dörde yükseldiği ve 2020 yılında da konu sayısının aynı kaldığı görülmektedir. Toplam konu sayısına bakıldığında ise 2005 yılında altı konuda, 2015 yılında sekiz konuda ve 2020 yılında 10 konuda göç konusundan bahsedildiği ve 2005 yılından 2020 yılına kadar geçen süreçte öğretim programlarının aksine göç konusunun diğer konular içerisinde daha fazla yer almaya başladığı görülmektedir.

Araştırmada elde edilen başka bir bulgu ise 2005 yılından 2020 yılına kadar geçen süreçte, ders kitaplarında farklı göç türlerine yer verilme konusunda bir iyileşmenin olduğudur. 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler öğretim programlarına dayalı olarak okullarda okutulması kabul edilen ders kitaplarında verilen göç türlerine ait bilgiler Şekil 3'te gösterilmiştir.

Şekil 3. 2005, 2015 ve 2020 Yıllarına Ait Ders Kitaplarında Göç Türleri

Şekil 3'te görüldüğü üzere, 2005 ve 2015 yıllarında ders kitaplarında iç göç, dış göç, geçici göç ve gönüllü göç olmak üzere dört farklı göç türünden bahsedilmektedir. Bu göç türleri içerisinde genellikle kırdan kente göç, Almanya'ya göç, mevsimlik göç ve eğitim için göç konularına değinildiği Şekil 1'de de açıklanmıştır (Bkz. Şekil 1). 2020 yılı ders kitaplarına bakıldığında ise göç türlerinin sınırlı şekilde de olsa genişletildiği ve iç göç, dış göç, geçici göç ve gönüllü göç türlerinin yanında sürekli göç ve zorunlu göç türlerinden de bahsedildiği görülmektedir. Bu göç türleri içerisinde 2020 yılı ders kitaplarında 2005 ve 2015 yılı ders kitaplarında verilen göç

türleri haricinde Şekil 2’de anlatılan zorunlu göç türü kapsamında mülteci göçü, iç göç kapsamında kentten kıra, kırdan kıra ve kentten kente göç durumlarına da yer verildiği belirlenmiştir (Bkz. Şekil 2).

Araştırmada 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler öğretim programlarına dayalı hazırlanan ders kitaplarında görülen başka bir değişim ise göçün sebep ve sonuçları ile ilgilidir. Ders kitaplarında sebep ve sonuç bağlamında göç süreci Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9.

2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarına Dayalı Hazırlanan Ders Kitaplarında Göçün Sebep ve Sonuçları

SEBEPLER		
2005	2015	2020
İş değişikliği	Terör	İklim Şartları/Tarım İşçiliği
İklim değişikliği	Doğal afet	Doğal Afet
Kıtlık / kuraklık	Savaş	Savaş/İç Savaş/Terör
Kırsal alanda insan gücüne ihtiyacın azalması	Toplumsal baskı (Kan davası, berdel vb.)	Bağımsız Yaşama Arzusu/Dinlenme İhtiyacı
Siyasi nedenler	Siyasi nedenler	Siyasi Nedenler
(Mübadele, Kavimler göçü)	(Mübadele, Kavimler göçü)	(Mübadele, Kavimler göçü)
Eğitim	Sağlık Eğitim	Sağlık Eğitim Güvenlik (Savaş, terör) İş Bulma İsteği Kuraklık/ Otlak Bulma Şehirlerin Çekiciliği/İticiliği
SONUÇLAR		
2005	2015	2020
Çarpık kentleşme	Çarpık kentleşme	Çarpık kentleşme/ Gecekondulaşma
İşsizlik	İşsizlik	İşsizlik
Kavimler göçünün sonuçları	Kavimler göçünün sonuçları	Kavimler göçünün sonuçları

Psikolojik boyutları

Çevre kirliliği

Üretimde düşüş

Toplumsal çevrede değişme

Trafik sorunları

Tablo 9’da görüldüğü üzere, 2005 yılı Sosyal Bilgiler ders kitaplarında göçün sebepleri genellikle tarihi olaylar ve iç göç olaylarıyla bağdaştırılmış ve kıtlık, kuraklık, iklim değişikliği, eğitim gibi sebeplerle kavimler göçü sebepleri üzerinde durulmuştur. 2015 yılı ders kitaplarında 2005 yılından farklı olarak terör, doğal afet, savaş, kan davası, berdel ve sağlık gibi göç etmeye etken olan farklı sebepler de ele alınmıştır. 2020 yılı ders kitaplarında ise göçün sebepleri daha da genişletilmiş bağımsız yaşama arzusu, dinlenme ihtiyacı gibi kişisel sebepler, şehrin çekiciliği ya da iticiliği gibi etkenler, savaş, terör gibi güvenlik ihtiyacı anlatılmıştır.

2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler öğretim programlarına dayalı hazırlanan ders kitaplarında göçün sonuçlarına bakıldığında ise 2005 ve 2015 yılında genellikle iç göçün sonuçlarından ve kavimler göçünün sonuçlarından bahsedildiği ve çarpık kentleşme, işsizlik gibi sonuçların ele alındığı görülmüştür. Ayrıca, 2015 yılında göçün insanda bıraktığı psikolojik izlere de vurgu yapılmıştır. 2020 yılında ise göçün sonuçlarında değişik unsurlar ele alınmış ve iç göçten kaynaklı üretimde düşüş, trafik sorunları, çevre kirliliği ve bireyin mekânsal değişiminden kaynaklı toplumsal çevrede de değişme görüldüğü açıklanmıştır. Nitekim, 2011 yılında

2005 yılından başlayarak 2020 yılını da kapsayan 15 yıllık süreçte göç konusunun ders kitaplarında daha çok iç göç ve dış göç bağlamında şekillendiği, 2020 yılına gelinceye dek göçe ilişkin farklı bakış açılarının ders kitaplarında ele alınmaya çalışıldığı, ancak büyük oranda göç olgusunun ders kitaplarında sınırlı bir değişime uğradığı söylenebilir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada, 2005 ve 2018 yıllarında kabul edilen öğretim programları ve bu programlar çerçevesinde hazırlanan 2005, 2015 ve 2020 yıllarına ait ders kitapları incelenmiştir. 2005 yılından 2020 yılına kadar geçen süreçte göç konusunun ders kitaplarında

genellikle iç göç ve dış göç bağlamında şekillendiği, 2015 ve 2020 yıllarında göçe ilişkin farklı bakış açılarının ders kitaplarında ele alınmaya başlandığı, ancak göç olgusunun ders kitaplarında sınırlı bir değişime uğradığı araştırmada bulunmuştur.

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda 5. Sınıftan 7. Sınıfa kadar göç konularına ilişkin toplam iki öğrenme alanında 3 kazanımın bulunduğu ve göç konusuna ilişkin en fazla etkinliğin de 7. sınıfta olduğu araştırmanın sonuçlarındandır. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda ise 5. Sınıftan 7. Sınıfa kadar toplam iki öğrenme alanında 2 kazanımın bulunduğu ve bu kazanımların da 7. sınıfta olduğu; 5. ve 6. Sınıfta kazanımın bulunmadığı görülmüştür. 2005 yılı öğretim programından 2018 yılı öğretim programına kadar geçen süreçte öğretim programında göç olgusu incelendiğinde, 2018 yılında daha az kazanıma yer verildiği görülmüştür. Yeniçeri (2011), göç olgusunun derinden hissedildiği Türkiye'de, ders kitaplarında göçe dair çok az metne yer verilmesinin eğitim açısından önemli bir eksiklik olduğunu vurgulamıştır.

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı doğrultusunda hazırlanan 2005 ve 2015 yıllarında okutulan ders kitaplarında farklı ünitelerde göç konusundan bahsedildiği ve 2005 programıyla paralel olarak 2005 yılında okutulan ders kitaplarında 6. ve 7. sınıfta göç konusuna değinildiği bulunmuştur. 2015 yılında okutulan ders kitaplarında ise 5. sınıfta da göç konusuna yer verildiği ve 2005 yılına göre göç konusuna değinen ünite sayısında artış olduğu görülmüştür. 2018 öğretim programı kapsamında hazırlanan 2020 yılı ders kitaplarında da 5., 6. ve 7. sınıfta farklı ünitelerde göç konusuna yer verilmiştir. 2005 ve 2018 yıllarında kabul edilen öğretim programlarına dayalı olarak hazırlanan ders kitaplarında da göç olgusunun farklı şekilde dağılım gösterdiği ve 2005 yılından 2020 yılına kadar geçen süreçte öğretim programlarının aksine göç konusunun ders kitaplarında daha fazla yer aldığı bulunmuştur.

Araştırmada 2005 yılı öğretim programıyla hazırlanan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında iç göç, dış göç, gönüllü göç ve geçici göç olmak üzere dört kategoride göçten bahsedildiği; ancak

bu göç konularının çoğunlukla iç göçte kırdan kente göç, dış göçte ise kavimler göçü ve mübadele şeklinde olduğu sonucuna varılmıştır. Özellikle 2015 yılı ders kitaplarında 2010 yılında yaşanan Arap Baharından sonra Türkiye'nin demografik yapısında büyük değişikliklere yol açan kitlesel göçlerden bahsedilmediği görülmüştür. Sezer ve Şanlı (2017) ders kitaplarında özellikle "göçün uluslararası sorun olma boyutunu anlamının yolu" olarak ifade ettikleri mülteci, sığınmacı gibi kavramların geçmemesini eleştirmişlerdir. 2020 yılı ders kitaplarında da alanyazında bulunan iç göç, dış göç, zorunlu göç, gönüllü göç, geçici göç ve sürekli göç olmak üzere altı farklı göç türüne yer verilmiştir. Buna göre, 2005 yılından 2020 yılına kadar geçen süreçte, ders kitaplarında farklı göç türlerine yer verilme konusunda bir iyileşmenin olduğu söylenebilir. Ancak alanyazında yer alan bütün göç türlerine ders kitaplarında yer verilmediği anlaşılmaktadır. Sezer ve Şanlı (2017) da yaptıkları araştırmada ders kitaplarında göçün uluslararası boyutunun göz ardı edildiğini ve göç türlerinin ders kitaplarına bütün boyutlarıyla yansıtılmadığını belirtmişlerdir. Özellikle göçün türleri içerisinde sayılabilecek olan yasal göç ve yasal olmayan göçün ders kitaplarında yer almadığını vurgulamışlardır.

2005 ve 2015 yıllarında okutulan ders kitaplarında verilen konular göçün sebeplerinin daha çok iş gücü ihtiyacı, eğitim, kıtlık, kuraklık vb. olarak anlatıldığı; sonuçlarının ise çarpık kentleşme ve işsizlik olarak ortaya çıktığı bulunmuştur. 2015 yılı Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bu sebeplerin yanı sıra kan davası, berdel vb. şekillerde ortaya çıkan toplumsal baskı, savaş, terör gibi günümüz olaylarını da içeren sebepler ders kitaplarında ele alınmıştır. Ancak, bu güncellik sadece liste olarak kalmakta, günümüzde yaşanan savaş ve terörden kaynaklı yapılan göçlere yönelik örnekler ders kitaplarında yer almamaktadır. Nitekim, öğretmenlerin derslerde ders kitaplarına bağlı bir eğitim gerçekleştirdikleri düşünülürse, ders kitaplarında bu konular için örneklere yer verilmesinin önemli olduğu söylenebilir. Günümüzde yaşanan savaşlar, aile içi çatışmalar, toplumsal baskıdan kaynaklı yaşanan psikolojik çöküntüler ve yok oluşların sosyal bilgiler dersi içerisinde göz ardı edilmesi büyük bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Çünkü, sosyal bilgiler dersinin önemli amaçlarından olan toplumsal gerçeklik ve hayata yakınlık ilkeleri

temelinde bireylerin yaşadıkları toplumda hangi olayların gerçekleştiğini ve bu olayların başka hangi sonuçları doğurduğunu anlamlandırabilmesi ancak yaşanan örnek olaylarla mümkün olabilir.

Göçün sonuçlarında da 2015 yılı Sosyal Bilgiler ders kitaplarında 2005 yılından farklı olarak psikolojik boyutlarına değinilmiştir. Her ne kadar 2015 yılında ders kitaplarına göçle ilgili olarak savaş, terör gibi kavramlar girse de bu kavramların sadece birer kavram olarak kaldığı, Türkiye'nin özellikle 2010 yılından sonraki göç potansiyeli göz önünde bulundurulduğunda, 10 yıllık süreçte göç olgusuna ilişkin ders kitaplarında kavramlarla ilgili sınırlı bir değişikliğin yaşandığı söylenebilir. Her ne kadar sebep ve sonuçlarda yeni durumlara yer verilmiş olsa da, bu sebep ve sonuçlar da güncel olaylarla desteklenmemiş sadece maddeler halinde ders kitaplarında yer almıştır. Dünya dengesini bütünüyle değiştiren, ülkelerin kayıtsız kalamadığı ve en çok üzerinde durduğu konulardan biri haline gelen göç olgusu hakkında, ders kitaplarında sadece maddesel bilgilere yer verilmesi ve toplumsal yaralara, yaşanan olayların sosyal, siyasi, hukuki, ekonomik ve psikolojik sonuçlarına yer verilmemesi sosyal bilgiler gibi toplumu ve bireyi temel alan bir ders için bir sınırlılık olarak görülebilir. 2020 yılında ise göçün sebeplerinde olduğu gibi sonuçlarında da değişik unsurlar ele alınmış ve iç göçten kaynaklı üretimde düşüş, trafik sorunları, çevre kirliliği ve bireyin mekânsal değişiminden kaynaklı toplumsal çevrede de değişme görüldüğü açıklanmıştır. 2020 yılına gelinceye dek göçe ilişkin farklı bakış açıları ders kitaplarında ele alınmış; ancak sınırlı bir değişime uğramıştır. Nitekim, 2011 yılında Türkiye'nin komşu olduğu ülkelerde başlayan savaş, terör vb. olaylara rağmen bu konulardan 2015 yılında örneksiz bir şekilde maddeler halinde bahsedildiği; ancak 2020 yılında göçün siyasi, sosyal ve psikolojik etkilerine örnekler verilebildiğinin ders kitaplarında görüldüğü söylenebilir.

Bu sonuçlar doğrultusunda araştırmada şu önerilere yer verilebilir:

- Türkiye'de ve Dünya'da yaşanan güncel göç olayları ve bu olaylar sonucunda ortaya çıkan durumlar, yaptırımlar ve ilişkiler ders kitaplarına yansıtılmalıdır.

- Öğretim programında güncel olaylara ilişkin göç durumlarına daha fazla yer verilmelidir.
- Ders kitaplarında göç konuları madde olarak verilmekten ziyade yaşamla ilişkilendirilebilecek şekilde verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akkaya, M. (2012). Sosyal bilgilerde göç konusunun drama yöntemiyle öğretiminin akademik başarıya etkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası göç ve kültürlerarası iletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(5), 20.
- Aslan, E. (2010). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk ders kitapları. *Eğitim ve Bilim*, 35(158), 215-231.
- Bardsley, D. K., & Hugo, G. J. (2010). Migration and climate change: examining thresholds of change to guide effective adaptation decision-making. *Population and Environment*, 32(2), 238-262.
- Baritçi, F. (2017). Suriyeli mültecilerin Türk toplumuna uyum süreci üzerine bir araştırma. *Aksaray Üniversitesi Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 17, 227-245.
- Castles, S., & Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri (1. Baskı)*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Coşkun, İ., & Emin, M. N. (2016). Türkiye'deki Suriyelilerin eğitiminde yol haritası: Fırsatlar ve zorluklar. *SETA, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*. İstanbul.
- Çeçen, M. A. v Çiftçi Ö. (2007). İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 173, 39-49.
- Dubey, S., & Mallah, V. (2015). Migration: Causes and effects. *The Business & Management Review*, 5(4), 228.
- Dündar, H., & Kenyon, E. (2020). Migration and immigrants in social studies textbooks (Turkey and US Sample). *International Electronic Journal of Elementary Education*, 12(4), 359-370.
- Ereş, F. (2015). Türkiye'de göçmen eğitimi sorunsalı ve göçmen eğitiminde farklılığın yönetimi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 17- 30.
- European Union-Migrant Integration Policy Index [EU-MIPEX] (2014). *Migrant integration country report*. <http://www.mipex.eu/turkey>
- Göç İdaresi Genel Merkezi [GİGM] (2019). *Şartlı mülteci*. http://www.goc.gov.tr/icerik3/sartlimulteci_409_546_550.
- Göktuna Yaylacı, F. (2016). Göçler çağında sosyal hizmetler, göçe ilişkin temel kavramlar ve kuramsal yaklaşımlar. F. Göktuna Yaylacı (Ed.), *Göçmen ve sığınmacılarla sosyal hizmet içinde* (s. 2-22). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Güllüpinar, F. (2012). Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4).
- Gülüm, K., & Ulusoy, K. (2008). Sosyal bilgiler dersinde göç konusunun işlenişinde halk türkülerinin kullanılması (Örnek bir çalışma). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(26), 112-127.
- Gür, N. (2017). *Ülke deneyimleri ışığında uluslararası göç ekonomisi*. SETA Yayınları.
- İçduygu, A. (2012). *Türkiye'de düzensiz göç*. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü Yayınları.

- İçduygu, A., & Damla, B. A. (2012). *Türkiye’de düzensiz göç*. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü.
- İçduygu, A., Erder, S., & Gençkaya, Ö. F. (2014). *Türkiye’nin uluslararası göç politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet oluşumundan ulus-ötesi dönüşümlere*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayını.
- İçduygu, A., & Kirişçi, K. (2009). *Turkey’s international migrationin transition, land of diverse migrations*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- Karakuş, M. (2016). Türkiye’de göç, göçmen ve sığınmacılar. F. Göktuna Yaylacı (Ed.), *Göçmen ve sığınmacılara sosyal hizmet içinde* (52-81). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Koçak, Y., & Terzi, E. (2012). Türkiye’de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 3-19.
- Labuschagne, A. (2003). Qualitative research: Airy fairy or fundamental. *The qualitative report*, 8(1), 100-103.
- Lune, H., & Berg, B. L. (2017). *Qualitative research methods for the social sciences*. Pearson.
- Merriam, S. B. (2013). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. (Çev: S. Turan). Ankara: Nobel.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6-7.sınıflar öğretim programı ve kılavuzu (Taslak Basım)*. Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2015). *Milli eğitim istatistikleri örgün eğitim 2014- 2015*. http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2014_2015.pdf.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı (4. 5. 6. ve 7. Sınıflar)*. Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Ortaylı, İ. (2006). *Genel göç olgusu*. 8-11 Aralık 2005 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler (8-11 Aralık 2005). İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi, 17-22.
- Öztürk, T. (2015). Mülteciler. A. Öcal (Ed.). *Dezavantajlı gruplar ve sosyal bilgiler içinde* (s. 72-90). Ankara: Pegem A.
- Rüzgar, M. A. (2014). 6. Sınıf Sosyal bilgiler dersindeki ipek yolunda Türkler ünitesinde geçen göç kavramının drama yöntemiyle işlenmesinin öğrenci başarısına etkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.
- Seydi, A. R. (2013). Türkiye’deki Suriyeli akademisyen ve eğitimcilerin görüşlerine göre Suriye’deki çatışmaların Suriyelilerin eğitim sürecine yansımaları. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, 217-241.
- Sezer, A., & Şanlı, C. (2017). Coğrafya öğretim programında ve ders kitaplarında göç olgusu. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 36, 16-25.
- Tümertekin, E., & Özgüç, N. (1997). *Beşeri coğrafya/ insan, kültür, mekan*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Van Ausfale, D., & Feagin, J. R. (2001). *The First R: How children learn race and racism*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Yeniçeri, Y. (2011). 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında göç olgusu. *III. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, 171. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: Çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Electronic Turkish Studies*, 9(2), 1685-1704.

İletişim/Correspondence

Arş. Gör. Dr. Ayşegül PEHLİVAN YILMAZ
aysegulpehlivan@anadolu.edu.tr

Doç. Dr. Elvan GÜNEL
elvang@anadolu.edu.tr